

ЗМІСТ

Передмова до українського видання	6
Доктор Генрі А. Кіссинджер. Передмова	7
Лі Куан Ю. Передмова	10
Подяки	13
Частина I. Вибір правильного рішення	15
1. Шлях самітника	16
2. Створення нової армії	23
3. Велика Британія йде	43
4. Вижити самотужки	62
5. Створення фінансового центру	85
6. Профспілки підтримують уряд	98
7. Передусім справедливість для суспільства, а не соціальне забезпечення	111
8. Політичне самогубство комуністів	127
9. Центристська політика уряду	138
10. Плекаємо й залуцаємо таланти	153
11. Багато говірок – одна мова	163
12. Боротьба з корупцією	175
13. Чистий і зелений Сингапур	191
14. Керуємо пресою	203
15. Диригент оркестру	216
Частина II. У пошуках свого місця – в регіоні та світі	245
16. «Гойдалки» у відносинах із Малайзією	246
17. Індонезія: з ворогів у друзі	280
18. Розвиток зв'язків із Таїландом, Філіппінами та Брунеєм	314
19. В'єтнам, М'янма та Камбоджа: шукаємо компромісів у сучасному світі	331

20. АСЕАН: перспективи розвитку.....	353
21. Криза 1997–1999-х років у Східній Азії.....	368
22. Сингапур – член Британської співдружності націй.....	376
23. Нові зв'язки з Великою Британією.....	401
24. Відносини з Австралією та Новою Зеландією.....	415
25. Лідери й легенди Південної Азії.....	434
26. До Європи слідом за Великою Британією.....	457
27. Крах Радянського Союзу.....	475
28. Америка проти комунізму.....	485
29. Стратегічна угода з США.....	508
30. Новий порядок денний Америки.....	527
31. Японія – перше «економічне чудо» Азії.....	543
32. Японські уроки.....	565
33. Корея на роздоріжжі.....	576
34. Гонконг: повернення.....	590
35. Тайвань – це інший Китай.....	607
36. Китай – «довгохвостий дракон».....	622
37. Китай Ден Сяопіна.....	646
38. Китай за межами Пекіна.....	669
39. Тяньаньмень.....	678
40. Ох і чудово ж бути багатієм у Китаї!.....	700
Частина III. Заключна.....	719
41. Передача естафети.....	720
42. Моя родина.....	732
43. Епілог.....	742
Алфавітний покажчик.....	750

2. Створення нової армії

В грудні 1965 року через чотири місяці після нашого відокремлення від Малайзії мав розпочати свою роботу парламент. До мене звернувся бригадний генерал Сайед Могамед бін Сайед Ахмад Алсагофф, який командував розташованою в Сингапурі малайзійською військовою бригадою, та почав наполягати, щоб ескорт його мотоциклістів супроводжував мене до парламенту. Алсагофф коренастий, вусатий араб-мусульманин; народився в Сингапурі, а потім вступив на службу до малайських збройних сил. На мій подив, він діяв так, наче був головнокомандувачем збройних сил Сингапуру і будь-якої миті готовий був взяти контроль над островом. Тоді Малайзія командувала Першим та Другим сингапурськими піхотними полками, в кожному з яких служило близько 1 000 осіб. До складу цих двох полків малайзійський уряд відправив 700 малайзійців, а 300 сингапурських солдатів розподілив по різних військових частинах Малайзії.

З огляду на все це, я дійшов висновку, що метою Тунку було нагадати нам та іноземним дипломатам, які мали бути присутні на церемонії відкриття парламенту, що Малайзія все ще має вплив на Сингапур. Якби я відкрито вказав Алсагоффу на таку надмірну самовпевненість, найімовірніше, він би повідомив про це своє керівництво в Куала-Лумпурі, яке б вигадало щось інше, щоб показати мені, хто насправді керує Сингапуром. Тож я вирішив не ускладнювати і на церемонію відкриття першого парламенту Республіки Сингапур поїхав у супроводі малайзійських військових мотоциклістів.

Невдовзі після цього, 1 лютого 1966 року о 16.00 до мого кабінету в міській раді несподівано увійшов Кен Сві, який повідомив тривожну новину: в центрі для військових навчань на Шентон-Вей та біля Сингапурського політехнічного університету почалися заворушення. Сталося ось що: Кен Сві, дізнавшись, що 80 % нинішніх новобранців в усіх військових частинах є малайцями, віддав наказ тимчасово припинити військовий набір та навчання. Головнокомандувач неправильно зрозумів цей наказ та з власної ініціативи наказав майорові-китайцю звільнити всіх малайських новобранців. Майор зібрав

усіх на плацу, наказав малайцям вийти зі строю, а малайцям, які залишилися, повідомив, що їх звільнено. Така несподівана несправедливість на кілька хвилин приголомшила малайців. Коли ж вони відійшли від шоку, розпочався безлад: вони кинулись на малайців із палицями, кілками та пляшками газованої води. Було спалено два мотоцикли, пошкоджено скутер та перевернуто автофургон. Поліцейська патрульна машина, що прибула на виклик, не змогла проїхати далі через перевернутий фургон, і її закидали пляшками. Трохи пізніше прибула пожежна машина, яку спіткала та сама доля.

На Шентон-Вей зібралася величезна юрба зівак. Студенти політехнічного університету втекли з занять і з даху та балконів університету спостерігали за бійкою. Десь о 14:45 прибув загін із боротьби з громадською непокорюю; його бійці почали розганяти юрбу слезоточивим газом. Потім у дію вступив спеціально підготовлений поліцейській загін: заколотників схопили, посадили в поліцейські фургони та відвезли до Відділу кримінальних розслідувань. Там вони очікували на подальші рішення: висунути проти них звинувачення та посадити в тюрму чи відпустити.

Кен Сві побоювався, що як їх відпустять, то вони, потрапивши додому до Гейланг Сераю та інших малайських районів, одразу розкажуть про те, що сталося. Тож між ними й китайцями можуть спалахнути чвари. Я негайно запросив до свого кабінету верховного комісара Великої Британії Джона Робба та попросив попередити британське військове командування на випадок, якщо міжнаціональні суперечки вийдуть з-під контролю. Адже в сингапурській поліції та армії служили переважно малайці, які, напевно, підтримали б заколотників. Я сказав Роббові, що планую поїхати до Відділу кримінальних розслідувань, щоб самостійно розібратися з проблемою. Якщо існуватиме можливість випередити загрозу, я готовий відпустити людей, бо інакше проти них треба було б висувати звинувачення та брати їх під варту. Тоді б близько 365 сімей не побачили б цього вечора своїх синів, а Сингапуром поширилися б чутки про утиски малайців.

Джон Робб сказав, що доповість про цю справу, але зауважив, що британські збройні сили не мають права втручатися у наші внутрішні справи. Я відповів, що обов'язком головнокомандувача збройних сил або офіцера, що керує британським гарнізоном, є зробити так, щоб заколотники не вийшли з-під контролю та не виступили б проти білих, як це сталося в міжрелігійній сутичці 1950 року.

Своїми міркуваннями я поділився з Османом Воком, міністром із соціальних питань, щоб довідатися про його міркування щодо цього, а потім попросив його разом зі мною та Кеном Сві поїхати на зустріч із людьми, яких утримували у Відділі кримінальних розслідувань. Там, звернувшись до них через гучномовець малайською мовою, я сказав, що майор неправильно зрозумів наказ Кена Сві, який мав на увазі брати на військову службу тільки громадян Сингапуру. Він помилився, подумавши, що заборонено брати на службу малайців, насправді це стосувалося лише тих, хто не був громадянином Сингапуру. Я оголосив, що десятьом з усіх затриманих, яких визнано заколотниками, буде висунуте звинувачення; решта ж можуть розійтися по домівках. Але ж, повернувшись додому, вони в жодному разі не повинні поширювати неправдивих чуток. Якби когось із тих, кого звільнили зараз, пізніше буде знов братиме участь у заколотах, проти нього також буде висунуто звинувачення. Крім того, додав я, присутні тут громадяни Сингапуру мають повернутися до тренувального табору наступного дня для продовження навчання. До військового навчання допускалися тільки громадяни Сингапуру; решта мали шукати роботу в Малайзії. Ця заява викликала аплодисменти та схвальні вигуки. Я мусив приймати рішення на ходу; найменше ми ризикували, затримавши та покаравши кількох головних підбурювачів, а решту відпустивши додому. Я сподівався, що перспективи отримання роботи по поверненні додому змусять їх поводитися чемно.

На брифінгу, організованому для преси, я попросив журналістів подати тактовну інформацію, особливо в малайських виданнях. Коли наступного ранку я прочитав газети, мені відлягло від серця. В активних бунтівних діях звинуватили чотирнадцятьох осіб, та згодом генеральний прокурор вирішив відкликати звинувачення. Вся ця подія ще раз нагадала урядові, якими обережними нам потрібно бути в національних питаннях.

У цьому плані листопад 1967 року видався так само складним: в Пенангу та Баттерворсі (місто на півострові навпроти острова Пенанг) раптово спалахнули сутички між малайцями та китайцями. Після відокремлення Сингапуру міжнародна ситуація в Малайзії погіршувалась. Політика їхнього уряду, спрямована на підтримку малайськомовного населення, викликала дедалі більший гнів та розчарування в китайських осередках. Ситуація видалася такою тривожною, що було створено комітет, до складу якого увійшли Го Кен Сві в ролі го-

лови та керівники поліції й армії; метою було розробити план дій на випадок, якби на півострівній частині Малайзії вибухнули міжнаціональні сутички, здатні поширитися до Сингапуру.

Після того як британський фунт знецінився близько на 14 %, Тан Сью Сінг, міністр фінансів Малайзії, прийняв непередумане рішення: змінити співвідношення навіть між старими монетами, карбованими британським колоніальним урядом, та новими малайзійськими. Через це в деяких місцевостях країни відбулися акції протесту проти політики уряду, які переросли в міжнаціональні сутички. Китайці з сільських районів перебиралися до міст, і ми побоювалися широкомасштабних міжнаціональних конфліктів, що могли охопити цілу країну, з якими навряд чи впоралися б малайзійські збройні сили.

Побоювання про імовірність поширення подібних сутичок на Сингапур змусили нас якнайшвидше сформувані власні бронетанкові частини. У січні 1968 року ми вирішили купити легкі французькі танки AMX-13, що їх зі знижкою продавали ізраїльтяни, в яких на той час відбувалася модернізація армії. У червні 1969 року ми вже мали 30 танків із поновленим обладнанням; ще 42 було доставлено у вересні 1969 року. Крім того, ми купили 170 повноприводних бронетранспортерів V200.

Під час формування армії англійці не запропонували нам жодної допомоги, як це вони зробили для малайців у 1950-х роках. Чималу роль британці відіграли у прихованій підтримці Сингапура, коли він був у федерації з Малайзією і це викликало незадоволення останньої. Тож тепер британці мусили мати справу з малайзійцями, що не надто прихильно до них ставилися. З огляду на те, що Малайзія спонсорувала наше членство і в Співдружності, і в ООН, британці, вочевидь, дійшли висновку, що малайзійський уряд прагнув надати нам інструкторів військової справи (здається, для того, щоб ми не навчилися чогось більшого, ніж вони знали).

Нам треба було відновити своє командування у двох сингапурських піхотних полках, лояльності яких ми потребували. Го Кен Сві, тоді ще міністр фінансів, запропонував себе на посаду міністра оборони відразу ж після проголошення нашої незалежності. Він прагнув створити армію з нуля, хоч його обізнаність у військовій справі обмежувалася службою на посаді капрала у сингапурському добровольчому корпусі під командуванням британців аж до капіту-

ляції в лютому 1942 року. Я згодився с його пропозицією. Кен Сві зв'язався з Мордехаєм Кідроном, послом Ізраїлю в Бангкоку, і попросив допомоги. Через кілька днів після нашого відокремлення від Малайзії, 9 серпня, Кідрон прилетів із Бангкоку, щоб запропонувати допомогу щодо навчання армії; тоді Кен Сві привіз його до мене. Ще в 1962–1963 роках Кідрон кілька разів робив спроби домовитись про відкриття ізраїльського консульства в Сингапурі. Він запевняв мене, що на це є згода Тунку і що нам не треба чекати остаточного формування Малайзії. Тоді я відповів, що коли на це справді є згода Тунку, то з відкриттям консульства проблем не буде і після формування Малайзії, але якщо відкрити його зараз, то це б спричинило незадоволення малайців-мусульман і могло б порушити мої плани щодо об'єднання з Малайзією. Він був розчарований. Як я й очікував, коли було створено Малайзію, Тунку й слухати не захотів про консульство Ізраїлю.

Я вислухав пропозицію Кідрона щодо навчання армії, проте попросив Кена Сві відкласти рішення доти, поки надійдуть відповіді на мої листи від Лала Бахадура Шастрі, прем'єр-міністра Індії, та президента Єгипту Насера, у яких я просив нагальної підтримки у створенні збройних сил Сингапуру.

Я написав листа до Шастрі, де просив надати нам військового радника, який допоміг би сформувати п'ять батальйонів. Через два дні надійшла відповідь: Шастрі передавав «найщиріші побажання щастя й процвітання народові Сингапуру», проте жодним словом не згадав про моє прохання. Насер у своїй відповіді повідомляв про визнання Сингапуру як незалежної та суверенної держави, але так само змовчав щодо мого прохання надіслати до нас військово-морського радника, щоб допомогти нам у створенні берегової оборони. Я певною мірою очікував, що індійський уряд не захоче стати на боці супротивника Малайзії. Врешті-решт, Малайзія та Індія є відносно близькими сусідами в Азії. Проте негативна відповідь Насера, нашого справжнього друга, мене розчарувала. Можливо, це було виявом його солідарності з мусульманськими лідерами Малайзії.

Я наказав Кенові Сві погодитись на пропозицію ізраїльтян, але так, щоб це якомога довше не оприлюднювалося. Адже це могло б спровокувати обурення мусульман-малайців як у Малайзії, так і в Сингапурі. Невеличка групка ізраїльтян, очолювана полковником Жаком Елларі, прибула до нас у листопаді 1965 року; ще шестеро при-